

Čuvajev Tonče

Povest

A. Melamov

Ilustriral M. Šubic

1.

Brzovlak je drvel skozi globoke tesni kakor bleščeča se progasta zver. Dva slepeča žarometa — oči, sta sekala z ostrimi stožci debelo temo kot dva jeklena noža, divje in neugnano. Od obeh strmih in visokih, v gluho noč stisnjenih bregov je odmevalo kot naglo naraščajoča reka. Po ozki polici tik pod mrkim hribom, v čigar pobočjih visoko zgoraj so tičale težke, samotne skale, se je prebijala in hrumela napadna zver iz železa, hitela je po tirih v neznano daljo. Brlizgalo je iz silne strojeve glave, puhalo in gorelo je mimo luči vrh visokih signalnih stebrov dalje, vedno dalje... Šele dolgo potem ko je oddrvel vlak in se skril za ovinki samotnih tesni, se je noč pomirila in legla nazaj v tesni kot ogromna, temna ptica na gnezdo. Tudi iz dna tesni se je šele zdaj zaslišala vedno čuječa, mrmrajoča reka. Šumotala je ob skalovitih bregovih, rosno drevje pa se je s sklonjenimi krošnjami nagibalo nadnjo in dremaje čakalo jutra. Sanjalo je o dnevu, soncu in vetrovih, ki bodo raznašali njegovo seme; o pticah, ki mu bodo žgolele... Včasi se je pognala ploska riba in glasno padla nazaj v bistro, dobro reko. Tenki žvižgi mladih vider, ki jih je stara sklicevala s skale sredi reke, o! — koliko tega življenja je tudi sredi noči! Kakor da ziblje dobra zemlja vse velike in male stvari v svojem mehkem, toplem naročju in jim šepeta rahlo uspavanko.

Na polovici železniške proge med obema postajama je pred vlakojavilnico gorela mirna zelena luč. Videla se je daleč, ker je bila postavljena na izbočeno krivuljo dvotirne proge tam, kjer je bil največji ovinek. Vsako noč so se strojevodje s svojih mogočnih strojev skrbno in ostro ozirali v to drobno lučco že od daleč, kajti javljala jim je, če je proga prosta, sporočala, da ne preži v temi neznana nevarnost potnikom in vlaku. Vlakojavilnica, to vam je hišica s steklenimi okni na vse tri strani, hišica, kakršne vidite iz drvečih vlakov. Tu je za signalnimi napravami dan za dnem, noč za nočjo stal čuvaj in pazil, da je promet na obeh tirih pred njim tekel v redu. Štiri in dvajset ur je imel službo Klančar, potem pa prav toliko časa Ludvik.

Streljaj po progi se je strmi breg umaknil pod pečine in tu se je videla lahno proti progi nagnjena ravnica. Zadaaj za nizkim brajdnikom, skoraj pod samo skalno pečino je stala mala Klančarjeva hišica, v kateri je živela številna družina. Okoli hišice so ležale njivice, prav v ozadju

je stal naslonjen na strmo pečino čebelnjak s kranjčiči, poleg pa mala drvarnica. Gradivo zanjo je bila s seboj prinesla reka.

Klančarjevi fantiči Milanček, Zlatko, Pavle in Mirko so v sobici, ki je bila z okni obrnjena v pečine, trdno spali. Najstarejšega, Tončeta, pa je bil prebudil vlak. Tonče je vedel, da bo oče prišel vsak hip iz službe. Res so se kmalu odprla vrata. Ko je Klančar stopil v sobo, se je Tonče oglasil z ležišča na tleh.

»To je bil že orient-ekspres, ne?«

Oče je tiho pritrdil in zagodel, naj zdaj ne sprašuje, ampak spi, in potem je sedel na rob svoje postelje. Na drugi postelji je ležala mati z najmlajšim, Franckom. Ni še spala in začela sta se z očetom tiho pogovarjati... Tonče ni razumel, o čem sta govorila, lahko pa si je mislil, da ima zanjo, kot vedno, kako malo pomembno novico, ki mu jo je bil prejle povedal Ludvik in ta jo je zvedel na postaji, kjer je stanoval. Pomislil je, da mora Ludvik v službo po progi skoraj uro daleč, očetu pa je ta naporna pot prihranjena.

Podložil si je roke pod glavo in z odprtimi očmi sanjal. Predstavljal si je, da je strojevodja silnega stroja, ki drvi svojih osemdeset kilometrov na uro ali pa še več. Roko drži na oljasti ročici, s katero lahko vsak hip ustavi tega divjega konja. Ostro gleda skozi okence na progo. Mimo švigajo barvaste signalne luči, prikazujejo se samotne, razsvetljene postaje, drvi čez mostove in skozi predore. Iz teh se prav daleč na drugem koncu vidi mala, okrogla lučca — dan. Ustavlja stroj in ponosno gleda, kako se vsipljejo ljudje v vozove za njim. Vsi tile ljudje se kar mirno zaupajo njemu, saj vedo, da jih bo varno popeljal do cilja kamor koli. Stroj ti je živa žival, ki misli in dela kot razumno bitje...

Skozi odprto okno je tiho šumela reka v globini zadaj za progo in ga uspavala. Signalni zvonec se je oglasil s po tremi zaporednimi, jasno zvonečimi udarci in naznanjal bližajoči se vlak. To bo nemara tovorni vlak, je pomislil že v spanju, čez dobro uro bo že treba vstati in iti v šolo. Potegnil si je odejo do brade, pokrili še Pavla, ki je spal z njim, in sredi giba zaspal.

Tončetov oče Klančar ni bil več mlad. Peti križ si je že nalagal na upognjena ramena. Dolgo vrsto let je opravljal odgovorno službo vlakovjavilca in s skromno plačo preživel družino, lahko ali nelahko, morali so shajati. Pred leti sta kupila tole na pol razpadlo hišico, jo popravila in se vselila. Priročno je bilo tako, saj prej je hodil semkaj s postaje prav tako daleč kot zdaj Ludvik in ura hoje ga je že zdelala. Eh, da, odkar sta pomnila, sta z ženo trpela pomanjkanje. Otroci so prihajali drug za drugim, pet fantičev, in radi so jedli.

• To noč Klančar ni mogel zaspati. Ludvik mu je bil povedal, da bodo železničarjem menda plače zvišali.

»Ne verjamem,« je podvomila žena. »Že večkrat so govorili o tem, pa ni bilo nič in tudi zdaj ne bo.«

In vendar je kljub dvomom že preračunala, kam bi dela povišek plače. Najprej bi si kupila kravo, da ne bi bilo treba plačevati mleka, potem je pa še drugih stvari toliko, da jih ni nikoli kraj.

»To pot bo zares, Franca. V časopisih stoji,« je poudaril. »Odkar imamo v Evropi novo vojno, se je vse podražilo, saj sama vidiš, da že ne moremo shajati. Boš videla, da bo.«

Nekaj časa sta molčala in potem si je začel Klančar sezuvati čevlje, žena pa je predejala Francka na drugo stran. Tiho sta mislila na tisti

povišek plače, ki bi prinesel v samotno in revno hišico nekoliko toplega sonca.

»Veš kaj?« se je zganil Klančar. »Postajenačelnik je omenil, da bodo zdaj spet premestitve. O, če bi bil premeščen na postajo, kaj? —« je rekel veselo. Zlezel je pod odejo in čakal na odgovor. »Lepo bi bilo,« si je pokimal.

»Seveda,« je pritrdila žena, »lepo, o, to že —« se je nasmehnila. »Fantje bi imeli blizu v šolo. Manj čevljev bi strgali.«

»Seveda, in bi lahko še kak denar zaslužili. Na postaji je vedno dovolj dela, nakladali bi les. — Tonče bi služil, počasi že dorašča.«

»Ti pa bi hodila v trg streč in prat —« je razpredal misli.

»Dalo bi se živeti. Imeli bi skoraj nebesa —.«

Njo je nenaden strah stisnil za srce. Saj se doslej nikoli ni smela kake stvari posebno veseliti in pričakovati kaj dobrega. Kakor da ji je sreča zamerila, če je mislila nanjo, zato se je navadila tiho in vdano čakati in malo pričakovati od tega trdega, brezobzirnega življenja. Sploh pa, — saj njej do vsega tega ni bilo, zaradi nje same bi lahko ostalo kar pri starem. Samo zaradi moža in otrok si je želela nekoliko izboljšanja. Vidiš, otroke imaš lačne, si je rekla, in ne moreš pomagati. Vsako noč, kadar je čakala moža in kadar ni mogla spati, je razmišljala, kako si bo uredila sledeči dan, da bo bolj koristen za družino, da bi ji ne ušla kaka minuta v zgubo. Tudi fantiče je navadila že zgodaj delati in ceniti čas.

»Bomo videli,« je rekel Klančar, ona pa se ni niti zganila.

Po progi je zmeraj bliže topotal tovorni vlak. Bučno je nabijalo po tirih in pragih, da se je stresala zemlja. Kakor je prisopihalo in priškipalo, tako se je tudi oddaljilo. Vsako noč ista pesem. V obe smeri so sopihali mimo Klančarjeve domačije. V brajdi je škrebetal velika zelena kobilica in odgovarjala murnom v travi in visoko v skale, kjer se je oglašal posebno glasen pevec s svojim čri-čri —. Slišati ga je bilo najdelj, gotovo do kraja tesni. Zdaj na jesen pa vendar njegov glas ni bil več tako krepak in vesel kot poleti.

Kasno po šesti uri se je že daniło. Klančarica je kuhala zajtrk. Pavle, Mirko in Tonče so se odpravljali v šolo. Zajetni Pavlek iz tretjega razreda je sedel na podnožnem stolčku pod oknom in potiskal debelušne noge v čevlje, ki jih je bil podedoval od starejšega Mirka. Mirko in Tonče sta oblečena sedela za mizo pred skodelicami in postavljala z žlico vojake.

»Mama, brž, če ne bomo zamudili šolo!«

»Saj se še ne mudi.«

»V šolo je daleč!« — »Uro hoda po tirih!«

»Moj Bog, pazi nanje, Tonče, da vas vseh skupaj ne povozi vlak!« Vsako jutro jo je iznova zaskrbelo. Med sedmo in osmo uro, takrat ko je bilo na progi največ vlakov, so šli v šolo po tirih, ker pri reki ali drugje ni bilo steze.

»Ne bojte se, mama, za vse vlake vem, kdaj pridejo,« se je izprsil Tonče.

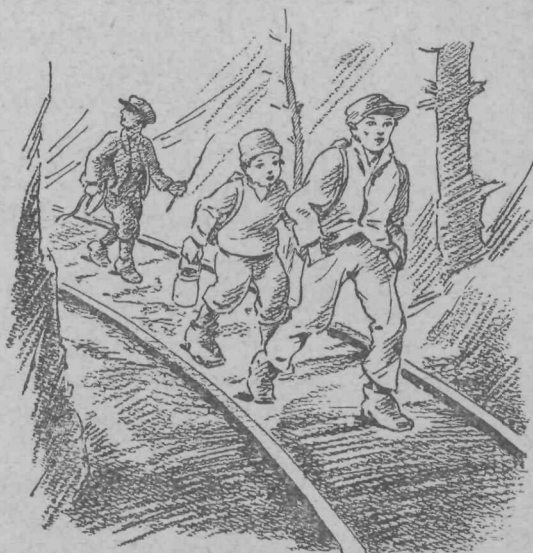
»Jaz tudi,« sta dejala hkrati Mirko in Pavlek, ki se je že obul.

Brž so pojedli kavo in še s kruhom v ustih so si oprtavali nahrbtnike. Potisnili so si na glave obnošene čepice in že tekli po tirih v šolo, prvi spredaj Tonče. Izpod čepice je bistro gledal naprej in pozorno poslušal nazaj, kajti vsak hip lahko pridrvi kak vlak in on kot najstarejši je bil

odgovoren za bratce. Za njim jo je ubiral debelušček Pavlek s kanglico v rokah, zadnji pa je skakal od praga do praga Mirko v ohlapnih čevljih, comp! comp!

Že se je precej zdanilo. S tirov se je tu in tam videla gladina reke. Obstajali so na mestih, od koder so lahko opazovali ribe, ki so plavale vrh zelenih tolmunov. Tem debelim klinom se kajpak ni mudilo v šolo. Bili so veliki gospodje tile klini in gospé temne platice.

Fantiči so spet tekli, tekli so enakomerno še potem, ko so zaslišali za seboj sopihanje tovornega vlaka. Ko jim je bil že skoraj kar za petami, so nenadoma skočili vstran. Tam je stal oporni zid, od koder se je videla globoko spodaj bobneča reka. Na tem kraju se je razširila, prav od brega do brega pa so v strugi ležale in iz vode

štrlele velike skale. Reka se je nemirno grizla mimo teh ovir, delala vodo-pade in bobnela v številne tolmane in kotanje, kjer se je srebrno penila. Oče je pravil o veliki nesreči, ki se je bila na tem mestu primerila med vojno leta 1915. Takrat se je bil sredi deževne noči visoko v bregu utrgal silen plaz zemlje in skalovja na vlak, ki je prav tisti hip vozil vojake. Sto in sto vojakov je umrlo pod plazom in v narasli reki, kamor so bili poskakali. Še dandanes menda nihče ne ve, koliko žrtev je bilo prav za prav. Skalovje se je zvalilo čez progo v strugo hudourne reke, s seboj pa je potegnilo tudi tri vozove. Kolikor so mogli, so delavci potem spravili ven, kolesje pa se je upiralo in je ostalo zagoženo med skalovjem.

(Dalje.)

A. Francevič

Lavkašica

*Marija šla pod Beli grad,
pšeničnih klasov šla je brat.*

*Bog daj, žanjice, sreče vsem.
Za vami klasje brati smem?*

*Le beri, le, za nami tod,
uspeha naj ti da Gospod.*

*Marija klasje zbiralala,
ni nič se krog ozirala.*

*Nevihla strašna zabuči.
Gorje! vsa njiva zaječi.*

*Marija dlan je vzdignila
in vihra mimo švignila.*

*Oj trikrat blagor ti, polje,
kjer dobri žanjejo ljudje!*

Lávkati (nastalo iz: vlatkati, preko lavtkati) = lati ali klasje pobirati, kakor je to delala svetopisemska Rut po Boozovi njivi; lavkáš = paberkovalec.